

Волкова Оксана Георгіївна, к.е.н.
Одеський національний економічний університет
М.Одеса

Платоспроможність кредитних спілок України на сучасному етапі розвитку

Анотація. У статті висвітлені проблеми забезпечення платоспроможності національних кредитних спілок, досліджено основні показники їх діяльності. Надано деякі рекомендації із покращення платоспроможності та ліквідності кредитних спілок України.

Ключові слова: кредитна спілка, платоспроможність, ліквідність, капітал, кредитна діяльність, фінансова спроможність.

Аннотация. В статье освещены проблемы обеспечения платежеспособности национальных кредитных союзов, исследованы основные показатели их деятельности. Даны рекомендации по улучшению платежеспособности и ликвидности кредитных союзов Украины.

Ключевые слова: кредитный союз, платежеспособность, ликвидность, капитал, кредитная деятельность, финансовая состоятельность.

Annotation The article deals with the problem of ensuring the solvency of national credit unions, to study the main parameters of their activities. Recommendations to improve the solvency and liquidity of credit unions in Ukraine.

Key words: credit union, solvency, liquidity, capital, credit activities, financial viability

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ціллю діяльності кредитних спілок є надання фінансових послуг населенню через спільне заощадження членами кредитних спілок власних грошових коштів та взаємне кредитування за рахунок цих коштів на взаємовигідній підставі. Отже, належне виконання кредитними спілками своїх фінансових зобов'язань безпосередньо пов'язане з проблемою своєчасного надходження платежів від позичальників за виданими кредитами. Цю тісну залежність особливо гостро відчули на собі кредитні спілки в кризовий період 2008/2009рр.: позичальники своєчасно не вносили платежі за кредитами внаслідок погіршення свого фінансового

становища, а спілки були не спроможні виплачувати проценти та повертати вклади вкладникам.

На сьогоднішній день кредитні спілки України поступово відновлюють свою діяльність, але показників докризового рівня не досягли. Ситуація ускладнюється й потенційним негативним впливом на фінансовий стан спілок складної поточної соціально-економічної та політичної ситуації держави. У зв'язку з цим, питання платоспроможності кредитних спілок є на сьогодні досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій останніх років. Питання функціонування кредитних спілок в Україні в період економічної кризи перебуває під увагою таких вчених: Коваліва В. М. [1], Коцовської Р.Р. [2], Манжури О.В. [3] та інш. В працях цих науковців висвітлено проблеми кредитної політики спілок, їх капіталізації, забезпечення ефективності діяльності цих установ. Перспективам розвитку кредитних спілок в Україні у після кризовий період присвячено праці Маліновської О.Я [4], Сидоренко О. [5], Пластуна В. [6] та інш.

Невирішені частини загальної проблеми. Незважаючи на регулярну появу нових наукових досліджень в області кредитної кооперації, сучасні умови функціонування кредитних спілок, необхідність відновлення та утримання досягнутих у після кризовий період фінансових показників, потребує постійного пошуку дієвих інструментів забезпечення платоспроможності спілок як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі.

Постановка завдань. Метою даного наукового дослідження є аналіз платоспроможності кредитних спілок України та надання рекомендацій щодо її забезпечення.

Виклад основного матеріалу. У до кризовий 2008рік кредитні спілки демонстрували динамічні темпи зростання та прагнули нарощування показників своєї діяльності за будь-яку ціну. Це обумовлювалось існуванням

гострої конкуренції з боку банківських установ як в сфері кредитування, так і в сфері депозитної діяльності. На сьогоднішній день, слід зазначити, що кредитні спілки змінили орієнтири у власній фінансовій політиці та прагнуть до забезпечення статичної фінансової стабільності, в основі якої лежить їх платоспроможність.

Платоспроможність кредитної спілки оцінюється коефіцієнтом платоспроможності, який визначається як співвідношення регулятивного капіталу (власних коштів) до сумарних активів, зважених за ступенем ризику та суми залишку зобов'язань членів спілки перед третіми особами. Отже, рівень платоспроможності залежить від рівня капіталізації спілок та якості їх активних операцій, які за ризиком є неоднорідними. Найбільш ризикованими вважаються видані кредити – 100% ризику(проблемні кредити – 150% ризику), найменш ризикованими – грошові кошти готівкою, на поточних банківських рахунках, державні цінні папери – 0% ризику та внески на депозитні рахунки у банках та об'єднаній кредитній спілці – 20% ризику. До активів із ступенем ризику 50% віднесено внески до капіталу об'єднаної кредитної спілки, кооперативного банку, спільних фінансових фондів асоціацій кредитних спілок, бюро кредитних історій, капітальні інвестиції, основні засоби та інші необоротні активи. Оскільки у складі активів кредитних спілок кредитні операції займають 95%, оцінки ризику підлягає кредитний портфель кредитних спілок: ступень диверсифікацій за сумами, строками, позичальниками, а також їх кредитна політика (вимоги до позичальника, до забезпеченості кредиту, процентна політика).

Щодо вартості кредитів спілок України, слід зазначити, що вони завжди перевищували вартість аналогічних банківських послуг. Діапазон середньозважених відсоткових ставок за кредитами у 2013 році коливався від 40-50% річних (30,6% кредитних спілок) до 30-50% річних (54,9% кредитних спілок). Досить висока ціна кредитів спілок нівелювалася ліберальним характером кредитної політики спілок до оцінки платоспроможності позичальників, надання гарантій та забезпеченості кредитів, яку додержувалися

спілки до кризи 2008/2009р. Швидке оформлення кредиту для фізичних осіб зробило кредит доступним, але з високою ступеню ризиковості, що, в решті решт, призвело до значного погіршення якості кредитного портфелю спілок у 2010 році. Однак, на протязі останніх трьох років показники рівня проблемної заборгованості мають незначні коливання в межах 18,4-17,6%. Разом із зменшенням обсягів кредитного портфеля спілок, відносно стабільний рівень частки проблемних кредитів може свідчити про ефективність зваженої кредитної політики спілок (табл.1). Разом з тим, зниження кредитної активності спілок пов'язана також з необхідністю отримання ліцензії на кредитування за рахунок залучених коштів на депозитні рахунки.

Таблиця 1

Темпи зростання кредитного портфеля, проблемних кредитів кредитних спілок України у період 2007–2013 рр.

Назва показника	2007 р.	2008 р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.
Темпи зростання кредитного портфелю (залишок на кінець періоду), %	173,8	123,5	70,1	85,7	66,8	113,1	92,8
Темпи зростання заборгованості за неповерненими та простроченими кредитами, %	180,7	238,1	174,5	115,2	30,2	96,2	101,3
Питома вага не повернених, прострочених кредитів у загальному обсязі наданих кредитів членам кредитних спілок, %	6,3	12,1	30,1	40,5	18,4	16,1	17,6

Примітка. Таблицю складено за даними [7].

Враховуючи, що основним джерелом формування кредитних коштів спілок є залучені депозитні вклади, в основі фінансової спроможності спілки лежить збалансованість структури виданих кредитів та залучених депозитних вкладів за строками та сумами (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл кредитів та депозитів у кредитних спілках України за строками у період 2007 – 2013 рр.

Рік	До 3 місяців		Від 3 до 12 місяців		Понад 12 місяців		Внески до запитання	Блокований рахунок
	Кредити, %	депозити, %	кредити, %	депозити, %	кредити, %	Депозити, %	депозити, %	депозити, %
2007	2	2	5,8	5,8	40	38	1,6	0,4
2008	2,6	2	43,4	58,2	54,0	37,9	1,5	0,4
2009	2,6	2,9	58,3	54,4	39,1	39,8	2,5	0,4
2010	2,6	3,7	55,7	50,6	41,7	44,0	0,5	1,2
2011	2,0	4,0	48,0	Данні відсутні	50,0	Данні відсутні	0,3	28,0
2012	2,9	2,6	42,4	34,2	54,7	60,6	2,6	0
2013	2,0	2,0	42,0	34,0	56,0	62,0	2,0	0

Примітка. Таблицю складено за даними [7].

Дані табл. 2 свідчать про те, що за останні п'ять років поступово відбувається збалансування строків кредитування зі строками залучення коштів на депозитні рахунки, що позитивно впливає на здатність спілок своєчасно та у повному обсязі здійснювати платежі за своїми зобов'язаннями.

На стан залучення коштів на депозитні рахунки спілок впливає й політична ситуація в державі. Зокрема, внаслідок кризових явищ в політичній сфері в державі наприкінці 2013 та на початку 2014 року 20% вкладників відмовилися продовжувати дії депозитних вкладів, близько 5% вкладників достроково розірвали депозитні договори [8].

В умовах девальції національної валюти у лютому 2014 році суттєвим фактором для розміщення коштів на депозитних рахунках в кредитних спілках є розмір депозитних ставок. За даними Всеукраїнської асоціації кредитних спілок середньо ринкові ставки по депозитах складають 22-23% річних, а по кредитах— 18-35% [8]. Як зазначив голова правління Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» І. Вишневський «При этом депозитные ставки союзов достаточно высоки и перекрывают девальвационные риски. К тому же многие вкладчики надеются, что после стабилизации политической

ситуации валюта снова подешевеет, а досрочно закрытый депозит доходности не принесет» [8].

Загально визнаною є теза, що власний капітал є чинником фінансової стабільності будь-якої господарюючого суб'єкта. Ризики кредитних спілок мають бути нівельовані за допомогою достатнього розміру капіталу, завдяки якому кредитні спілки мають бути здатні виконувати прийняті на себе зобов'язання не зважаючи на стан здійснення активних операцій. Разом з тим, для кредитних спілок важливим є структура капіталу, який формується за рахунок членських внесків, залучених на зворотній та безповоротній основі.

Як нами зазначалося, коефіцієнт платоспроможності залежить від рівня регулятивного капіталу, який розраховується як сума фактично сформованого резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позичок та сума капіталу кредитної спілки, сформованого за рахунок резервного капіталу, нерозподіленого доходу, обов'язкових пайових внесків, додаткового капіталу, за винятком добровільних цільових внесків членів кредитної спілки, зменшена на суму непокритого збитку (за наявності).

Як свідчить аналіз даних табл. 3, пайовий та додатковий капітал до 2008р. складала понад 80 % від загального розміру капіталу. Зважаючи на те що джерелом їх формування є зворотні внески членів кредитної спілки, така питома вага цих складових капіталу може свідчити про певну недостатність справжньої капіталізації спілок. Натомість, простежується збільшення питомої ваги резервного капіталу, який формується за рахунок доходу кредитних спілок, безповоротних вступного та членських внесків до резервного капіталу.

Таблиця 3

**Структура капіталу кредитних спілок України
у період 2004-2013 рр.**

Складові капіталу кредитних спілок	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.
Резервний капітал,%	19,3	23,8	33,8	29,5	35,1	32,9	39,0
Пайовий капітал,%	71,1	70,2	59,1	67,2	62,4	57,8	56,6

Додатковий капітал,%	9,6	6,0	7,1	3,2	2,5	2,0	4,4
Нерозподілений дохід (збиток),%	0	0	0	0	0	7,3	0
РАЗОМ:	100	100	100	100	100	100	100

Примітка. Таблицю складено за даними [7].

На сьогоднішній день акцент державного регулювання резервного капіталу кредитних спілок робиться на регулюванні його розміру та визначенні джерел його формування: формування за графіком до моменту досягнення не менш як 15% від суми активів, зважених за ступенем ризику за рахунок вступних та членських внесків до резервного капіталу, а також частини доходу, шляхом відображення цієї операції в бухгалтерському обліку кредитної спілки [9]. Поряд з цим, вважаємо, що не менш важливим є встановлення вимог до форми резервного капіталу, який має зберігатись у відповідних видах активів за ступенем їх ліквідності та надійності. При цьому, короткострокові вклади та вклади до запитання мають бути захищені резервним капіталом у формі високоліквідних активів: готівка та кошти на банківських рахунках, державними цінними паперами, а довгострокові вклади низьколіквідними активами – нерухомістю. За відсутності гарантійних механізмів повернення вкладів, встановлення вимог до форми резервного капіталу фактично виступить гарантійними фондом для забезпечення повернення вкладів внаслідок погіршення фінансового стану спілки.

Питання платоспроможності спілок безпосередньо пов'язане з проблемою забезпечення їх ліквідності. Серед доступних для кредитних спілок видів активів, найбільш легкореалізуємими, слід визнати облігації внутрішньої державної позики з терміном обігу до одного року з обов'язковим погашенням в грошовій формі. Але цей вид активу складає незначну питому вагу у загальному їх складі (менше 0,01%). Спеціалісти відмічають серед недоліків залучення заощаджень населення шляхом випуску облігації відсутність захисту від інфляції. Додамо до цього низький рівень фінансового менеджменту спілок, відсутність знань та досвіду роботи у спілок з цінними паперами.

Інші активи, на які можуть розраховувати спілки у забезпечені власної ліквідності - це депозити в банках, об'єднаних кредитних спілках, також складають незначну питому вагу загальних активів.

Безсумнівним способом підтримання платоспроможності та ліквідності кредитних спілок є функціонування в системі кредитної кооперації централізованого стабілізаційного фонду, який має забезпечити доступ кредитних спілок до фінансових ресурсів системної ліквідності. На жаль, до сьогоднішнього дня національна кредитна кооперація не має такого фонду. Державної підтримки ліквідності національні кредитні спілки також не мають. На відміну від банківських установ, які мають можливість отримати кошти від Національного банку України, національні кредитні спілки не мають доступу до цього джерела коштів, оскільки в системі кредитної кооперації не створено жодного кооперативного банку. Поряд з цим, кредитні спілки розміщують кошти в об'єднаних кредитних спілках, зокрема в Українській об'єднаній кредитній спілці, завдяки чому підтримується ліквідності.

Підсумовуючи, можна окреслити наступні фактори, що негативно впливають на платоспроможність кредитних спілок: низька якість кредитного портфеля спілок, недостатній рівень справжньої капіталізації, обмеженість у ліквідних коштах та доступу до централізованих фондів підтримки ліквідності, відсутність в системі кредитної кооперації кооперативних банків.

Вищеперелічені чинники, які підвищують ризики неплатоспроможності кредитних спілок, дають змогу визначити заходи, які можуть позитивно вплинути на ситуацію :

- для зменшення ризику неповернення кредиту, притамане кредитними спілкам спрощення процедури видачі кредитів за рахунок надання поручительства інших членів спілок має бути доповнено майновим поручительством, страхуванням;
- активізація спілок у роботі із проблемною кредитною заборгованістю в частини продажу боргів колекторським, фінансовим установам;
- встановлення вимог до форми резервного капіталу у відповідних активах;

-залучення спілок до централізованих фондів підтримання ліквідності, у т.ч. до державних програм рефінансування під заставу якісних кредитів.

Вище перелічені заходи свідчать, що платоспроможність спілок може бути забезпечена лише завдяки зваженій фінансовій політиці самих спілок, розвинутим механізмам їх фінансової підтримки на рівні системи кредитної кооперації та вдосконалення державного регламентування фінансової діяльності спілок. Саме такий комплексний підхід має бути покладений у подальших дослідженнях щодо розбудови ефективної моделі підтримки платоспроможності кредитних спілок.

Список використаних джерел

1. Ковалів В.М. Кредитна кооперація в Україні: історичні аспекти становлення, важливість та сучасний стан функціонування / В.М. Ковалів, І.І. Грубінка // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2011. – №2. – С. 12-18.
2. Коцовська Р.Р. Удосконалення діяльності українських кредитних спілок в умовах фінансової нестабільності / Р.Р. Коцовська//Вісник Університету банківської справи НБУ – 2012р. – №29. – С.298-301.
3. Манжура О.В. Економічний стан кредитно-кооперативної системи України / О. В. Манжура // Держава та регіони. – 2012р. – №9. – С.211-214.
4. Маліновська О.Я. Основні проблеми та перспективи розвитку кредитних спілок у сучасних умовах розвитку економіки України / О.Я. Маліновська // Вісник Львівської державної фінансової академії. Науковий журнал. – 2012. – № 22.– С.137-141.
5. Сидоренко О.М. Місце та роль кредитних спілок на фінансовому ринку України / О.М. Сидоренко, О.В. Леонова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10). – С. 172-174.
6. Пластун В.Л. Пріоритети розвитку кредитних спілок в сучасних умовах / В. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2010р. – №10. – С.131-137.

7. Офіційна Інтернет-сторінка Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

8. Члены кредитных союзов не поддаются панике. В январе досрочно забрали депозиты лишь 5% вкладчиков [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrks.info/medianews/chlenyi-kredytnyih-soyuzov-ne-poddayutsya-panyke-v-yanvare-dosrochno-zabraly-depozytyi-lysh-5%e2%80%8a-vkladchykov.html>

9. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок» №7 від 16.01.2004р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.